

"Nieuwe" recreatievormen in de duinen: gewenst of ongewenst?

In de loop der jaren is een aantal nieuwe takken van sport en ontspanning tot ontwikkeling gekomen. Gedacht moet worden aan bijvoorbeeld trimmen, roll-skiën en deltavliegen. Maar behalve dergelijke nieuwe bezigheden speelt vooral ook een rol dat reeds wat langer bestaande activiteiten nu veel massaler plaatsvinden dan voorheen.

door NORA KÖSTERS

Door deze kwantitatieve verandering zijn diverse oude recreatievormen ook een nieuw probleem geworden voor natuurgebieden en hun beheerders. Een paar voorbeelden hiervan zijn het racefietsen en het wandelen-met-hond. Hoewel de van oudsher bekende recreatievormen zoals wandelen op wegen en paden, toerfietsen, paardrijden en golfen ook toeneemen, zullen deze buiten het kader van dit artikel vallen. De hiermee gepaard gaande problemen zijn immers al vele jaren bekend en onderkend en er is er al veel over geschreven.

Behalve de reeds hiervoor genoemde door intensiteit of nieuwheid opvallende recreatievormen, zijn er nog allerlei op kleinere schaal plaatsvindende activiteiten, die echter bij elkaar opgeteld toch heel wat invloed op een natuurgebied hebben. Vaak zijn dit activiteiten die geen relatie hebben met het duinterrein als natuurgebied, doch slechts ruimte of reliëf zoeken of bijvoorbeeld een storingsvrije zone.

Dit laatste geldt onder andere voor het vliegen met door zender-tjes bestuurde modelvliegtuigjes, dat vanaf speel- en ligweiden plaatsvindt en een zeer irritierend geluid voor mens en dier veroorzaakt. Om storing van stadslicht te vermijden zoeken sterrenkijkers eveneens een landelijk terrein op. Het ongewenste aspect van hun activiteit ligt vooral in hun nachtelijke aanwezigheid en dus verstoring in het terrein. Bezigheden die vooral gerelateerd zijn aan het reliëf van een duinterrein, en in zekere zin ook aan de ruimte, zijn bijvoorbeeld het langlaufen en sleetje rijden (beide in ieder geval schadelijk buiten de paden), deltavliegen (verstoring van vogels in zeereep), zweefvliegen (tegenwoordig met inscha-

kelbare motor), motorcrossen en met terreinauto's rijden (beide zeer schadelijk voor het terrein).

Het is duidelijk dat bij beoefenaren van al deze zaken het landschappelijk decor een belangrijke rol speelt in de keuze van het terrein, iets wat overigens voor vele andere zogenaamde niet-duingebonden recreatievormen ook in meerdere of mindere mate geldt. Dan is er nog een aantal moeilijk in te delen recreanten, zoals bijenhouders, vissers en jagers. Tenslotte dan nog de amateuronderzoekers die, naar mag worden verwacht, speciaal voor het duinterrein als natuurgebied komen.

Op de keper beschouwd blijkt van vrijwel alle genoemde typen recreanten vrijwel geen enkele speciaal voor het natuurgebied als zodanig te komen. Daarin ligt ook precies het nieuwe van deze recreanten. Zij passen niet binnen het oude idee van de recreant, die komt om rustig in een natuurgebied te wandelen. Daardoor blijven er extreem gesteld eigenlijk slechts twee mogelijkheden voor benadering over: de recreant moet worden geweerd of de ideeën over recreatie moeten worden bijgesteld.

GEWENST OF ONGEWENST

Wat de opvattingen over recreatie betreft zou logischerwijs moeten gelden dat, wanneer er sprake is van een natuurgebied, die natuur vanzelfsprekend voorrang behoort te hebben boven allerlei menselijke activiteiten. In werkelijkheid gebeurt dit veelal niet, vaak door gebrek aan inzicht en/of gebrek aan ruimte. De vraag rijst dus welke activiteiten nog wel toelaatbaar zijn en in welke mate en welke absoluut ongewenst zijn. Het is voor de hand liggend om in een duinterrein alleen duingebonden activiteiten toe te

Ter bevordering van onderling contact en uitwisseling van ideeën worden regelmatig themadagen georganiseerd door de verschillende werkgroepen van de Stichting Duinbehoud. Hierbij worden ook wel sprekers van buitenaf uitgenodigd, zodat over onderzoek of beheer op informele wijze van gedachten kan worden gewisseld. Onlangs verzorgde de Werkgroep Meijndel een dergelijke dag over bovengenoemd thema. Omdat het een onderwerp betreft dat in alle duingebieden een rol speelt, hebben wij Nora Kösters als voorzitter van de Werkgroep Meijndel bereid gevonden hierover het een en ander op papier te zetten. Alle aanwezigen op de dag worden hierbij nog eens bedankt voor de naar voren gebrachte ideeën en meningen Red.

staan, met dien verstande dat zij aan het duin als natuurgebied gerelateerd zijn. Dus niet bijvoorbeeld golfen omdat duinen toevallig zo'n leuk reliëf hiervoor hebben. Nu is uit het bovenstaande al gebleken dat de meeste activiteiten niet strikt duin/natuurgebonden zijn. Vanuit het natuurbeheer gezien zouden dus vrijwel alle huidige activiteiten in de duinen verboden moeten worden. Dit is echter zeer onrealistisch en wordt ook zeker niet nagestreefd. Dat er dan wel grenzen gesteld moeten worden aan aard, plaats en intensiteit van een en ander ligt voor de hand.

Dat recreanten ook elkaar kunnen hinderen zal een ieder al wel eens hebben ervaren. Een goed voorbeeld zijn de in Meijndel in groepjes rijdende racefietsers. Aangezien het fietspad hier tevens voetpad is, ontstaan vaak gevaarlijke en irriterende situaties, waarbij wandelaars en toerfietsers letterlijk en figuurlijk met racefietsers in botsing komen. Hoewel racefietsers niet méér schade toebrengen aan de natuur dan toerfietsers dat doen, zijn zij vooral uit recreatief oogpunt ongewenst en moeten er maatregelen gezocht worden om in peletons racende racefietsers te weren. In zijn algemeenheid gezegd moeten extensieve recreatie-

vormen dus beschermd worden tegen verdringing door intensieve recreatievormen.

AANPAK

Er zijn in hoofdlijnen drie manieren om de recreant in zijn gedrag te beïnvloeden. Voorlichting is hiervan de meest voor de hand liggende, maar niet iedere type recreant is even gemakkelijk bereikbaar of gevoelig hiervoor. Bereikbaar in de zin dat zij vaak niet tot een georganiseerde groep behoren die aanspreekbaar is, gevoelig in de zin dat zó de informatie de recreant al bereikt deze zich daar weinig of niets van aantrekt. De tweede mogelijkheid is inrichting van het terrein. Door fysieke barrières op te richten kan bijvoorbeeld worden voorkomen dat bepaalde terreinden worden betreden dan wel überhaupt bereikt. Het gaat hierbij onder andere om het plaatsen van hekken of geleidende beplanting en het opheffen of verleggen van paden. Tot slot zijn er dan nog allerlei regelingen van publiekrechtelijke dan wel privaatrechtelijke aard toepasbaar. Binnen de eerste categorie vallen wetten en verordeningen als de Viswet, Algemene Politie Verordening, Wegenverkeerswet en Hinderwet, om er een paar te noemen. Privaatrechtelijk van aard zijn de toegangsvoorwaarden, waarvan artikel 461 (verboden toegang) de meest bekende is. Overigens staat op overtredingen hiervan een boete van vijftiengulden, een bedrag dat velen best willen riskeren in ruil voor wat 'lol'. Dit temeer daar de pakkans in een groot en onoverzichtelijk terrein met relatief weinig bewakers vrij klein is. In gevallen waarbij aantoonbare schade aan het terrein is aangebracht bestaat nog wel de mogelijkheid via de in het Burgerlijk Wetboek vastgelegde Wettelijke Aansprakelijkheid deze schade te verhalen op de dader. Dit is bijvoorbeeld denkbaar bij motorcrossers en terreinwagenbestuurders. Behalve het afschrik-effect schiet men er verder echter niet veel mee op, want de schade is immers al aangebracht. Een groot probleem hierbij is overigens hoe je als bewaker te voet of op de fiets een dwars door het duinterrein razende motor- of autorijder grijpt. Mocht dit lukken en mocht het ook nog lukken om hem daarna vast te blijven houden, dan staat de mogelijkheid open om door justitie

het voertuig in beslag te laten nemen. In de praktijk heeft dit echter weinig of geen effect, omdat de officier van justitie een dag later het voertuig al weer blijkt vrij te geven. Wellicht is voorlichting aan de officieren van justitie dus ook geen overbodige luxe.

Bij dit alles komt dan nog een heel ander probleem om de hoek kijken bij het instellen van toegangsvoorwaarden. Wanneer een terrein in eigendom dan wel onder beheer is van een gemeente, dan zal zij ten gevolge van het feit dat zij een democratische instelling is, gevoelig zijn voor het gunstig stemmen van haar kiezers. Wanneer dan ook een bepaalde groep recreanten zich met ogenschijnlijk harde argumenten gaat verzetten tegen een of andere maatregel, bestaat al gauw het gevaar dat de gemeente de belangen van de recreanten voorrang verleent ten koste van het duinterrein, dat vaak in de ogen van bestuurders met veel zachtere natuurbeschermingsargumenten wordt verdedigd. Het blijkt daarom niet altijd mogelijk om de uit oogpunt van natuurbehoud noodzakelijke toegangsvoorwaarden op te stellen.

DRIE GEVALLEN ONDER DE LOEP

Trimmers zijn vooral schadelijk voor de begroeiing als zij buiten de paden lopen en hellingen op en af rennen. Voorts zijn zij hinderlijk voor menig rustige wandelaar en natuurgenieter. Gezien hun snelle voortbewegingswijze zal de verstoring van vogels vermoedelijk minder groot zijn dan die welke door een rustige wandelaar wordt veroorzaakt. Men kan dus stellen dat trimmers slechts ten dele in het duin ongewenst zijn. Voorlichting lijkt als aanpakmethode moeilijk, daar het vaak om niet georganiseerde en dus moeilijk bereikbare personen gaat. Inrichting van het terrein lijkt nauwelijks een oplossing te bieden, daar gemakkelijk overhekjes heen wordt gestapt. Het aanbrengen van ondoordringbare beplanting als geleiding door het hele terrein is uit esthetisch en natuurwetenschappelijk oogpunt niet gewenst. Het aanleggen van een trimparcours heeft als bezwaar dat het nog meer trimmers aantrekt en bovendien dat het binnen de huidige inzichten niet juist is om een voorziening aan te leggen voor een niet-duingebonden recreatievorm. Rest dan

nog de mogelijkheid een verbod uit te vaardigen zich anders dan wandelend te verplaatsen. Probleem hierbij is dan de controle op deze regel, die door mankracht (geld) en snelheid wordt bepaald. Daarbij is het geringe bedrag van de boete voor de overtreder vaak geen bezwaar. Als meest geschikte oplossing lijkt het om het trimmen slechts in bepaalde terreindelen en altijd alleen op de paden toe te staan. Hierbij wordt respectievelijk rekening gehouden met de mederecreant en de flora. Voorts zou elke trimmer die een overtreding hiertegen begaat en bekeurd wordt samen met de bon een voorlichtingsblaadje over de door hem aangerichte schade moeten worden uitgereikt.

In het geval van de racende racefietsers liggen de mogelijkheden van aanpak vooral in de richting van het fietspad. Overwogen kan worden het wegdek ongeschikt te maken voor racefietsen of bijvoorbeeld klaphekjes of tourniquettes te plaatsen, dit alles om de snelheid omlaag te brengen. Een bezwaar in het eerste geval is dat een niet racende racefietser daar ook last van heeft, in het tweede geval dat toerfietsers klaphekjes en dergelijke ook hinderlijk vinden, afgezien nog van het opstoppingsgevaar. De wetgeving biedt ook al geen soelaas, want men kan nu eenmaal het fietsen op een bepaald type fiets moeilijk verbieden. Een verbod op peletonrijden geeft ook problemen, want vanaf hoeveel fietsers spreekt men van een peleton? Het opdelen van het fietspad in twee éénbaans paden zal vermoedelijk bezwaren opleveren voor de voor terreinonderhoud noodzakelijke voertuigen, terwijl het werend effect op racefietsers niet zeker is. Vooralsnog lijken wegdek en tourniquettes de meest geschikte aangrijpingspunten.

Het in steeds grotere getale meenemen van de hond tijdens de wandeling, alsmede het gericht honden uitlaten van omwonenden heeft in de loop der jaren op vele plaatsen tot problemen geleid. Bezwaren zijn voornamelijk verstoring van fauna, verrijking van de bodem door middel van uitwerpselen waardoor de oorspronkelijke florasamenstelling verandert en soms schade door graven. Als aanpak kan voorlichting een zeer grote rol spelen. Er is op het eerste gezicht geen inrichtingsmaatregel voor dit probleem

(lees verder op blz. 20)

takken verzamelt. Watererosie wordt hierdoor bevorderd (5). Het planten van helm heeft echter ook zijn problemen. Helm is een plant die het zand in de accumulatiezone vastlegt en zich in een dergelijk milieu spontaan zal vestigen (foto 3). Ook al vestigt helm er zich niet dan zal het zand hier toch sedimenteren. Helm planten is dus eigenlijk overbodig omdat hier geen erosie optreedt. Heeft de helm zich echter gevestigd en kan hij het tempo van opstuiven bijhouden dan zal de helm het gevormde reliëf wel verder beïnvloeden. Veel belangrijker om de verstuing te stoppen is het stabiliseren van het oorsprongsgebied van het stuivende zand: de erosiezone. Helm kan in deze zone niet groeien en de ingeplante helm sterft af. De dode helm fungeert slechts als windbreker. De organismen die de erosievlakken kunnen koloniseren en vastleggen zijn de cyanobacteriën en groenwieren. Het kunstmatig uitzaaien van deze organismen zou in de toekomst een mogelijkheid kunnen zijn om erosievlakken te stabiliseren, evt. in combinatie met helmaanplant. Daarvoor zullen eerst organismen uit het veld geïsoleerd moeten worden om vervolgens in het laboratorium in grote hoeveelheden gekweekt te worden. De opgekweekte organismen zullen onder verschillende weersomstandigheden in het veld gebracht moeten worden op plekken die qua milieu-omstandigheden variëren, om te zien of duinstabilisatie door het opbrengen van duineigen cyanobacteriën en groenwieren mogelijk is.

Het belangrijkste argument om deze micro-organismen op te brengen, is het feit dat dit beter aansluit bij de natuurlijke successie op de erosievlakken. Bijkomende voordelen zijn dat de organismen zich sneller laten kweken dan hogere planten en het opbrengen minder arbeidsintensief zal zijn dan de huidige methoden.

Om de mogelijkheden voor het gebruik van algen als duinstabilisator te onderzoeken is eveneens subsidie aangevraagd.

In de toekomst kunnen wellicht stuifzandgebieden en braakliggende zandgronden op vergelijkbare wijze gestabiliseerd worden. In de Verenigde Staten zijn al succesvolle experimenten uitgevoerd om verlaten landbouwgronden met behulp van algen voor erosie te behoeden (6).

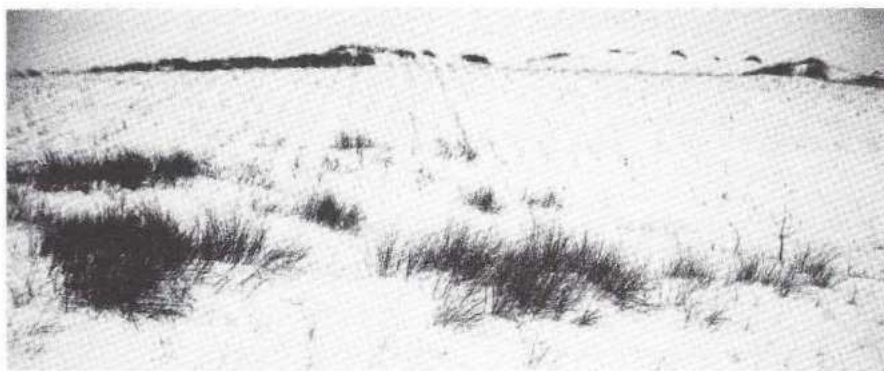

Foto 3. Een helmplant. Slechts waar accumulatie is, groeit helm op. Elders is de helm afgestorven.

LITERATUUR

1. ANCKER, J.A.M. VAN DEN & P.D. JUNGRIUS, 1985. The role of algae in the stabilisation of coastal dune blowouts. *Earth Surface Processes and Landforms*, Vol. 10, 189-192.
2. CAMPBELL, S.E., 1979. Soil stabilization by a prokaryotic desert crust: implications for precambrian land biota. *Origins of Life* 9, 335-348.
3. DIJK, H.W.J. VAN, 1984. Invloeden van oppervlakte-infiltratie t.b.v. duinwaterwinning op kruidachtige oevervegetaties. Proefschrift, Wageningen.
4. JUNGRIUS, P.D. & A.J.T. VERHEGGEN & A.J. WIGGERS, 1981. The development of blowouts in 'de Blink' a coastal dune area near Noordwijkerhout, The Netherlands. *Earth Surface Processes and Landforms*, Vol. 6, 375-396.
5. JUNGRIUS, P.D., 1982. Erosiekartering P.W.N. Intern verslag Fysisch Geografisch en Bodemkundig Laboratorium.
6. METING & RAGBURN, 1983. The influence of a micro algal conditioner on selected Washington soils: an empirical study. *Proc. Soil Sci. Soc. of America* 47, 682-685.
7. MEULEN, F. V.D. & E.A.J. WANDERS, 1984. Stuifduinen: overwegingen betreffende natuur- en duinbeheer in Meijendel. *De Levende Natuur* 1, 18-23.
8. PLUIS, J., 1986 in voorbereiding, doctoraal verslag Fysisch Geografisch en Bodemkundig Laboratorium U.V.A.
9. RUTIN, J., 1983. Erosional processes on a coastal sand dune, De Blink, Noordwijkerhout, The Netherlands. Proefschrift. Publikatie Fys. Geogr. en Bod. Lab. U.V.A. nr. 35.
10. WESTHOFF, V. & A.J. DEN HELD, 1969. Plantengemeenschappen in Nederland. Thieme & Cie, Zutphen.
11. WINDER, B. DE, 1985. Stabilisatie van zandoppervlakken door algen. Intern rapport Lab. voor Microbiologie U.V.A.

(vervolg van blz. 17)

te bedenken, zodat toegangsvoorwaarden uiteindelijk de enige mogelijkheid bieden. Verschillen van mening tussen gemeente, hondenbezitters en natuurbeschermers vormen hierbij een probleem dat reeds hierboven is aangestipt. In een natuurgebied is de beste oplossing ongetwijfeld het verbieden van honden. Omdat dit in sommige terreinen door historisch gegroeide gewoonten en/of politieke redenen zeer moeilijk haalbaar is, is het best denkbare compromis de regel dat honden het hele jaar door kort aangelijnd dienen te zijn. Dit wordt overigens in de meeste stadsparken ook geëist.

TOT SLOT

Ten aanzien van alle activiteiten in het duin lijkt mij de volgende opmerking gerechtvaardigd: het is een apert misverstand dat men in de zogenaamd 'vrije' natuur ineens alles mag wat elders verboden is. De natuur luistert naar natuurwetten en het zou de mensen sieren als zij dat ook deed.

(vervolg van blz. 10)

van het doorgaande voet/fietspad. Het vruchteloos blijven van vele broedpogingen wordt toegeschreven aan eier- en jongenpredatie door vossen. Vooral de randen van kolonies blijken hier het sterkst onder te lijden. Bij gemengde kolonies is in geval van eierpredatie niet vast te stellen of het om verlies van Zilvermeeuw- dan wel Mantelmeeuwlegsels gaat. Ten aanzien van Stormmeeuwen wordt niets over vossenpredatie in het verslag gezegd, terwijl dit bij de Kokmeeuwen heel duidelijk naar voren komt. Ook hier blijken de invloeden vooral aan de randen van de enige in het gebied aanwezige kolonie plaats te vinden. Opmerkelijk is echter ook het zeer lage broedsucces in de rest van de kolonie (geschat aantal uitgevlogen jongen 40-60 op een totaal van 1264 nesten). Het in het verslag geuite vermoeden dat dat het verdwijnen van de kokmeeuwenkolonie kan worden verwacht, is het afgelopen seizoen overigens uitgekomen.

NORA KÖSTERS